
СТРУЧНИ РАДОВИ

UDK: 347.239(497.11) ; 347.724

CERIF: S144

ТИП РАДА: СТРУЧНИ РАД

DOI: 10.5937/PiP2003254B

др **Илија БАБИЋ***
редовни професор Факултета за европске правно-политичке студије
у Новом Саду Универзитета Едуконс

ПРАВО ПРЕЧЕ КУПОВИНЕ УДЕЛА ЧЛАНА ДРУШТВА С ОГРАНИЧЕНОМ ОДГОВОРНОШЋУ

Сажетак

*Друштво с ограниченом одговорношћу јесте друштво кاپитала. Стога, члан друштва може на једној, више или све чланове друштва слободно пренети свој удео или део удела дозвољеним правним пословима (најчешће уговорима) *inter vivos* и *mortis causa*. У случају да се удео преноси трећем лицу, остали чланови друштва имају право преће куповине. Ово правило је дојунско-диспозитивне природе, тако да се може искључити оснивачким актом друштва. Закон о привредним друштвима није диспозитивним одредбама уредио све односе који могу настати у случају када члан друштва с ограниченом одговорношћу преноси на треће лице (које није члан друштва) свој удео. Овај закон није реулисао случајеве отуђења удела добротним правним пословима (уговор о поклону, уговор о уступу и расходи имовине за живота), а ни појединим двострано теретним уговорима (као што је уговор о доживотном издржавању). Нејојуно је и недоследно реулисана форма понуде коју преносилац упућује члановима друштва, форма прихвата*

* Електронска адреса аутора: babic.ilija@yahoo.com.

йонуде, йренуџак и форма закључења ујовора о ойуђењу удела и друјо. У овом раду ауџор настоји да йрименом више методо йумачења йрава разреши недоумице које йроизлазе из одредаба ЗПД.

Кључне речи: *Право йрече куйовине удела. – Слободан йренос удела. – Повреда йрава йрече куйовине удела. – Пренос удела йрећем лицу. – Јавна йродаја удела.*

I Појам

Право прече куповине удела члана друштва с ограниченом одговорношћу јесте правна моћ члана друштва да захтева од члана друштва који отуђује свој удео да га прво њему понуди на продају по цени (и осталим условима) која би важила за трећег. Ако члан друштва удео не понуди на продају прво осталим члановима друштва него га отуђи трећем, члан друштва може да захтева да му се удео прода по цени (и осталим условима) која важи за трећег. Члан друштва, као ималац права прече куповине, има два, по редоследу предвиђена, овлашћења: право првенства и право прекупа (*retractus*).¹

У случају кад члан друштва отуђује свој удео, остали чланови друштва имају право првенства које их, међутим, још не овлашћује на тужбу. Када ће члан друштва отуђити свој удео, који је предмет права прече куповине, и да ли ће га прво понудити на продају имаоцима права прече куповине (осталим члановима друштва), зависи од његове воље. Ако ниједан члан друштва који има право прече куповине не искористи то своје право, у складу са одредбама Закона о привредним друштвима и оснивачког акта, члан друштва може отуђити свој удео трећем лицу.² Тада је исцрпљено право прече куповине и треће лице коначно постаје ималац отуђеног удела. Али, у случају да преносилац повреди право првенства чланова друштва – не поступи по ЗПД и оснивачком акту и не понуди на продају свој удео прво члановима друштва, као имаоцима права прече куповине, они стичу право на тужбу. На основу правноснажне судске одлуке, којом се утврђује да је повређено право првенства чланова друштва, чланови стичу право прекупа. Право прекупа овлашћује чланове друштва да по истој цени по којој је члан друштва отуђио удео трећем лицу купе његов удео.

1 Обрен Станковић, Миодраг Орлић, *Сйварно йраво*, Београд, 2001, 286; Нина Платнојевић, *Сйварно йраво у йракси*, Крагујевац, 2012, 428.

2 Закон о привредним друштвима – ЗПД, *Службени йласник РС*, бр. 36/11, 99/11, 83/14 – др. закон, 5/15, 44/18, 95/18 и 91/19.

У правној литератури и грађанским законима право прече куповине означава се и као купопродаја са правом прече купње,³ право првокупа,⁴ право првенствене куповине,⁵ право откупа⁶ итд. Закон о облигационим односима,⁷ ЗПД, други закони и савремена правна литература усвајају израз „право прече куповине“.⁸

II Правило о слободи преноса удела

Друштво с ограниченом одговорношћу јесте друштво капитала. Стога, однос његових чланова међусобно, те друштва и појединог члана нема значај као код друштва лица (ортачког и командитног друштва). Својство члана друштва с ограниченом одговорношћу, према одредбама члана 143 ЗПД, има онај који је регистровао „власништво над уделом“ у складу са Законом о поступку регистрације у Агенцији за привредне регистре.⁹ Члан друштва и ималац удела у њему са дејством према трећим лицима јесте оно лице које је уписано у регистар привредних субјеката. Са дејством према друштву и осталим члановима друштва, члан друштва и ималац удела је оно лице које је уписано у књигу удела.¹⁰ Због тога је као основно правило одређено да је пренос удела слободан.¹¹

Правило о слободном преносу удела или дела удела првенствено се примењује на чланове друштва. Члан друштва може на једног, више или све чланове друштва пренети свој удео или део удела дозвољеним

3 Слободан Перовић, *Облигационо право*, Београд, 1981, 574; Богдан Лоза, *Облигационо право II - Посебни део*, Правни факултет Српско Сарајево, Пале, 2000, 54.

4 Стеван Јакшић, *Облигационо право II - Посебни део: поједини типови облигационих уговора*, Сарајево, 1960, 28.

5 Борислав Т. Благојевић, *Грађанско-правни облигациони уговори*, Београд, 1952, 61.

6 *Предоснове грађанског законика за Краљевину Југославију*, Државна штампарија Краљевине Југославије, Београд, 1934, пар. 1049.

7 Закон о облигационим односима – ЗОО, *Службени лист СФРЈ*, бр. 29/78, 39/85, 45/89 – одлука УСЈ и 57/89, *Службени лист СРЈ*, бр. 31/93, *Службени лист СЦГ*, бр. 1/2003 – Уставна повеља и *Службени гласник РС*, бр. 18/2020.

8 Душан Николић, „Злоупотреба законског права прече куповине“, *Међународна конференција Злоупотреба права* (ур. Радмила Ковачевић Куштримовић), Ниш, 1996, 120; Раденка Цветић, *Право прече куповине*, докторска дисертација, Правни факултет Универзитета у Нишу, Ниш, 1998, 54; Марија Тороман, *Врсте и модалитетски уговори о куповини и продаји*, Београд, 1975, 19; О. Станковић, М. Орлић, 286.

9 Закон о поступку регистрације у Агенцији за привредне регистре, *Службени гласник РС*, бр. 99/11, 83/14 и 31/19.

10 Луција Спиrowић Јовановић, Љубиша Дабић, *Трговинско право*, Београд, 2011, 313.

11 ЗПД, чл. 160.

правним пословима. Пренос је могућ правним пословима (најчешће уговорима) *inter vivos* и *mortis causa* и наслеђивањем (на основу закона и тестаментa).¹² Од правила слободног преноса удела одређена су два значајна изузетка. Први изузетак од слободе преноса удела може бити одређен ЗПД, а други оснивачким актом ДОО.

III Ограничење располагања уделом

Ограничење права члана ДОО на слободан пренос свог удела одређено је чланом 161 ЗПД у случају да се удео преноси трећем лицу. У тој правној ситуацији чланови друштва имају право прече куповине. Ово правило је допунско-диспозитивне природе, тако да се право прече куповине чланова друштва може искључити оснивачким актом. Искључење није пуноважно ако је то супротно императивним одредбама ЗПД или другог закона.

Према једном мишљењу, право прече куповине постоји само у случају продаје удела трећем лицу, али не и када члан друштва трећем лицу отуђује удео уговором о поклону, уговором о размени и друго.¹³ Такав закључак се, ипак, не може извести телеолошким, догматско-правним и систематским тумачењем одредаба ЗПД и ЗОО. Циљ правила о праву прече куповине (одређеним ЗПД, односно оснивачким актом друштва) јесте да се сведу на што мању меру спорови у друштву који би могли настати уласком трећег лица у друштво и повећањем броја чланова, иако је друштво с ограниченом одговорношћу друштво капитала. Уговором о поклону, уговором о размени, уговором о доживотном издржавању, уговором о уступању и подели имовине за живота или другим уговором, члан друштва може отуђити свој удео трећем лицу, које би на тај начин постало члан друштва, исто као што то може учинити уговором о продаји. Правне последице по друштво су исте као и кад је члан друштва продао свој удео – треће лице се појављује као ималац удела и постаје члан друштва.

За члана друштва који намерава да отуђи свој удео ЗПД оправдано користи израз „преносилац“, а за отуђење удела синтагму „пренос удела“.¹⁴ Да ЗПД уместо ових користи изразе „продавац“ и „продаја удела“, тада би се поуздано могло закључити да право прече куповине чланови друштва имају само у случају да члан друштва продаје удео трећем лицу. Чланови друштва имају право прече куповине удела „који је пред-

12 Vilim V. Gorenc, *Trgovačko pravo društava*, Zagreb, 2003, 474.

13 Златко Стефановић, *Коментар Закона о привредним друштвима*, Београд, 2019, 319.

14 ЗПД, чл. 162–165.

мет преноса трећем лицу“ без обзира на то што члан друштва преноси свој удео трећем лицу нпр. уговором о размени и др. Чланови друштва могу тај удео члана, који намерава да га пренесе трећем лицу, стећи само уговором о продаји у складу са чланом 162 ЗПД.¹⁵

Члан друштва с ограниченом одговорношћу може закључити уговор о доживотном издржавању у коме има својство примаоца издржавања. Овим двострано обавезним уговором члан друштва се може обавезати да на даваоца издржавања пренесе свој удео (на даваоца издржавања се може пренети „својина тачно одређених ствари или каква друга права“).¹⁶ Пренос удела на даваоца издржавања наступио би на основу уговора (али не на основу наслеђивања) у моменту смрти примаоца издржавања. Уговором о уступању и расподели имовине за живота предак може својим потомцима, који би по закону били позвани на наслеђе, уступити удео у друштву.¹⁷ Такође, уговором о поклону члан друштва може било коме поклонити свој удео у друштву. Последња два уговора јесу добročина, али се сви наведени уговори закључују с обзиром на личност (*intuitu personae*). Ови уговори, закључени између чланова друштва, међутим, нису забрањени. Ове правне ситуације није регулисао ЗПД, ЗН, а ни други закони. Стога би оснивачким актом требало регулисати границе располагања члана друштва не само уговором о продаји, него и осталим уговорима на основу којих се стиче удео у друштву, односно да се удео у друштву може пренети на лице које није члан друштва само уз претходну сагласност друштва.¹⁸

Право прече куповине имају чланови друштва чији су удели регистровани у Агенцији за привредне регистре, а не бивши чланови тог друштва (престанак својства члана друштва региструје се, такође, у Агенцији за привредне регистре).¹⁹ Својство трећег лица имају: брачни друг члана друштва, ванбрачни друг члана друштва, његови преци и потомци, потенцијални наследници и сва остала лица која нису чланови друштва.²⁰ Ова лица немају право прече куповине, а ако је удео њима

15 ЗОО, чл. 454: „Уговором о продаји обавезује се продавац да пренесе на купца право својине на продатој ствари и да му је у ту сврху преда, а купац се обавезује да плати цену у новцу и преузме ствар. Продавац неког другог права обавезује се да купцу прибави продато право, а кад вршење тог права захтева држање ствари, да му и преда ствар.“

16 Закон о наслеђивању – ЗН, *Службени гласник РС*, бр. 46/95, 101/03 – одлука УСРС и 6/15, чл. 194 ст. 1.

17 ЗН, чл. 183.

18 ЗПД, чл. 157.

19 ЗПД, чл. 143.

20 З. Стефановић, 320.

отуђен, чланови друштва имају могућност да тужбом штите повређено право прече куповине. Члан друштва који је сачинио тестамент и свој удео завештао тестаментарном наследнику није још пренео удео на трећег и тиме није повређено право прече куповине чланова друштва. Тестамент је увек опозива изјава последње воље, чија дејства настају тек у моменту смрти тестатора. После смрти члана друштва, његови законски и тестаментарни наследници стичу његов удео у складу са Законом о наслеђивању.

IV Понуда продаје удела

Сваки члан има један удео у друштву.²¹ Члан друштва може располагати целим уделом или делом свог удела. Члан друштва који третним правним послом намерава да пренесе свој удео на треће лице у обавези је да удео понуди свим другим члановима друштва. Понуда се упућује појединачно сваком члану друштва у писаној форми. Понуда садржи све битне елементе уговора о преносу удела, адресу на коју члан друштва који врши право прече куповине упућује прихват понуде, рок за закључење и оверу уговора о преносу удела, као и друге елементе предвиђене оснивачким актом.²² Понуда је по природи једнострана изјава воље. Преносилац није дужан да на наведени начин учини понуду осталим члановима друштва када преноси свој удео неком од чланова друштва.²³ Ова једнострана изјава воље (понуда) представља предлог за закључење уговора о отуђењу. Упућује се имаоцима права прече куповине и мора да садржи „све битне састојке уговора, тако да би се његовим прихватањем могао закључити уговор“.²⁴ Изјава воље која нема наведену садржину нема карактер понуде.

Члан друштва који користи право прече куповине обавезан је да у писаној форми обавести преносиоца удела да прихвата понуду у целости у року од 30 дана од дана пријема понуде. Други рок, али не дужи од 90 дана од дана пријема понуде, може бити предвиђен оснивачким актом друштва. Ако понуђени изјави да прихвата понуду али предложи

21 Мирко Васиљевић, *Компанијско право*, Београд, 2007, 221.

22 ЗПД, чл. 162 ст. 2.

23 Овај став је усвојила и судска пракса: „Пренос удела привредног друштва је слободан, осим ако законом или оснивачким актом није другачије одређено. Правило је да је преносилац удела у обавези да пре преноса удела трећем лицу свој удео понуди свим другим члановима друштва који имају право прече куповине, осим у случају када свој удео преноси на било који законом дозвољен начин неком од чланова друштва.“ Пресуда Привредног апелационог суда, Пж. 7717/2014(2) од 19. 10. 2016. године.

24 ЗОО, чл. 32 ст. 1.

њену измену или допуну, сматра се да је понуду одбио и да је са своје стране учинио нову понуду свом ранијем понудиоцу.²⁵

Ако два члана друштва (више чланова друштва) прихвате понуду, расподела удела врши се у складу са оснивачким актом. У случају да оснивачки акт није регулисао ову ситуацију, расподела удела врши се на основу споразума који постигну преносилац удела и чланови друштва који су прихватили понуду. Уколико преносилац и чланови друштва нису постигли споразум, примењује се допунско диспозитивно правило из члана 162 став 5 ЗПД – продаја удела врши се тако што сваки члан који је прихватио понуду купује део удела који је сразмеран учешћу његовог удела у збиру удела свих других чланова друштва који су прихватили понуду.

У Природа, садржина и форма понуде

Закон о привредним друштвима изричито користи израз „понуда“ и, у складу са чланом 32 ЗОО, одређује да она мора садржати битне елементе уговора (у овом случају – о преносу удела и друге податке одређене чланом 162 став 2 ЗПД). Остале одредбе ЗПД, иако користе изразе „понуда“ и „прихват понуде“, овим изјавама воље не дају дејство понуде и прихватања понуде. Произлази да ни после прихватања понуде уговор није закључен, него се, после тога, приступа „закључењу и овери уговора о преносу удела“, што одступа од општих правила облигационог права.²⁶

У овом случају, спорно је да ли позив преносиоца удела у друштву упућен осталим члановима друштва представља понуду или обавештење. Ако позив који упућује преносилац члановима друштва представља само обавештење, за њега не би важиле одредбе које регулишу понуду. У случају да им преносилац удела упућује понуду, она мора имати форму и садржину прописану чл. 32-41 ЗОО. Старија судска пракса је сматрала да изјава продавца упућена имаоцу права прече куповине представља обавештење о намераваој продаји, што је пре више од пола века изражено у одлуци Врховног суда Југославије (Рев. 2161/62).²⁷ Такав став је потврђен доцније и у одлуци Врховног суда БиХ: „Обавјештење власника ствари имаоцу права прече купње нема карактер понуде за закључење уговора.“²⁸ Закон о облигационим одно-

25 ЗОО, чл. 41.

26 ЗПД, чл. 162 ст. 2.

27 *Збирка судских одлука*, књ. 8, св. III, одлука бр. 336; Д. Николић, 121.

28 Одлука Врховног суда Босне и Херцеговине, Рев. 50/89 од 14. 9. 1989. године.

сима је изричито (у члану 527) одредио да преносилац имаоцу права прече куповине упућује понуду, а такав је, већ више деценија, и став судске праксе.²⁹

Из систематског тумачења одредаба ЗПД проистиче да овај закон регулише право прече куповине осталих чланова друштва (ако преносилац удела намерава да отуђи свој део) и поступак његовог остварења упућивањем и прихватањем понуде. Одредбе које регулишу уговорно право прече куповине налажу продавцу да имаоцу права прече куповине упути понуду и прописују да се правила о продаји са правом прече куповине сходно примењују и на законско право прече куповине.³⁰

С обзиром на то да преносилац удела друштва осталим члановима друштва упућује понуду, она мора бити не само писана (са садржином одређеном чланом 162 став 2 ЗПД), него мора испуњавати и остале захтеве форме прописане чланом 38 ЗОО: „(1) Понуда уговора за чије закључење закон захтева посебну форму обавезује понудиоца само ако је учињена у тој форми. (2) Исто важи и за прихватање понуде“. По правилу, потпис преносиоца удела на понуди мора бити оверен. Ако се удео преносиоца састоји и од непокретних ствари, понуда преносиоца коју упућује осталим члановима друштва (као и прихватање понуде) мора бити потврђена (солемнизована) од стране јавног бележника.³¹

VI Када је уговор закључен?

Уговор производи облигационоправна дејства од момента кад је закључен. Посебно дејство уговора настаје ако члану друштва преносилац није доставио понуду у складу са законом и оснивачким актом. У том случају, он има право да у одређеном року од закључења уговора тужбом захтева његово поништење или да се тај удео њему пренесе. Због тога је значајно утврдити у којем тренутку је уговор закључен.

Према општем правилу уговорног права, уговор је закључен оног часа кад понудилац прими изјаву понуђеног да прихвата понуду (члан 31 став 1 ЗОО). Ово правило може се дерогирати посебним законом или вољом уговорних страна. Тако члан 162 ЗПД прописује да понуда у писаној форми, поред осталог, садржи и „рок за закључење и оверу уговора о преносу удела“. Такође, у члану 164 ЗПД учињена је разлика између тренутка прихватања понуде, те закључења и овере уговора

29 Види нпр. пресуду Врховног касационог суда, Рев. 850/2016 од 17. 5. 2018. године.

30 ЗОО, чл. 533 ст. 3.

31 Закон о јавном бележничтву – ЗЈБ, *Службени гласник РС*, бр. 31/11, 85/12, 19/13, 55/14 – др. закон, 93/14 – др. закон, 121/14, 6/15 и 106/15, чл. 93 ст. 2 тач. 1.

о преносу удела. Преносилац удела може против једног или више чланова који су прихватили понуду, али нису приступили „закључењу и овери уговора о преносу удела“, поднети тужбу у року који је одређен у понуди. Из ових одредаба проистиче да уговор о преносу удела није закључен прихватањем понуде од стране понуђеног. То може бити или тренутак кад су исправу о уговору потписале уговорне стране (члан 72 став 1 ЗОО) или кад је јавни бележник извршио „оверу уговора о преносу удела“.

Иако је синтагма „закључење и овера уговора“ нејасна с обзиром на то да је овера уговора строжа форма у односу на само састављање и потписивање исправе о уговору, уговор је закључен у тренутку овере уговора. Само такав уговор јесте основ за регистрацију преноса удела у Агенцији за привредне регистре. Израз „овера уговора“ није правно-технички тачан. Није јасно да ли је реч о овери потписа или рукописа уговорних страна или потврђивању (солемнизацији) приватне исправе. На основу систематског тумачења може се закључити да уговор о преносу удела, по правилу, мора бити писан а потписи уговорних страна оверени од стране јавног бележника.³² Уколико уговор о преносу удела има за предмет (и) непокретне ствари, приватну исправу уговорних страна потврђује (солемнизује) јавни бележник. Ако се удео отуђује брачним уговором,³³ уговором о уступању и расподели имовине за живота³⁴ или уговором о доживотном издржавању,³⁵ они такође морају бити потврђени од стране јавног бележника.³⁶

Закључак да је уговор о преносу удела закључен овером потписа (или рукописа) или потврђивањем (солемнизацијом) од стране јавног бележника доведен је у сумњу одредбама члана 164 ЗПД. У случају да нико од чланова друштва који су прихватили понуду не приступи закључењу и овери уговора о преносу удела у року из понуде, из разлога за које није одговоран преносилац удела, преносилац удела свој удео може пренети трећем лицу. Пренос удела трећем лицу не може бити учињен под условима који су за њега повољнији од услова из понуде, осим ако је оснивачким актом другачије одређено.

32 Оверивањем потписа јавни бележник потврђује да је подносилац исправе, чији је идентитет претходно утврдио, у његовом присуству својеручно потписао поднету исправу, односно да је потпис који се већ налази на поднетој исправу признао за свој. Закон о оверивању потписа, рукописа и преписа, *Службени гласник РС*, бр. 93/14, 22/15 и 87/18, чл. 5 ст. 1.

33 Породични закон, *Службени гласник РС*, бр. 18/05, 72/11 – др. закон и 6/15, чл. 188.

34 ЗН, чл. 184.

35 ЗН, чл. 195.

36 ЗЈБ, чл. 93.

Уместо преноса удела на треће лице, преносилац може тужбом суду против једног или више чланова који су прихватили понуду, по свом избору, захтевати да суд донесе пресуду којом ће: 1) утврдити да је сваки од тужених стекао сразмерни део удела који је предмет преноса који одговара учешћу удела тог туженог у збиру удела свих тужених; 2) сваког од тужених обавезати на исплату сразмерног дела цене удела који је предмет преноса који одговара стеченом делу тог удела. Ако се преносилац определио за прву могућност, он подноси утврђујућу (деклараторну тужбу). Овом тужбом тужилац захтева да суд само утврди постојање, односно непостојање неког права или правног односа на основу члана 194 став 1 Закона о парничном поступку – да је тужени стекао сразмеран део удела самим тим што је прихватио понуду преносиоца удела.³⁷ На тај начин, члан 164 ЗПД недоследно се приклонио општем правилу уговорног права да је уговор закључен кад понудилац прими изјаву понуђеног да прихвата понуду.

VII Повреда права прече куповине члана друштва

Ако је повређено право прече куповине члана друштва, он може захтевати судску заштиту. Преносилац је повредио право прече куповине уколико члану друштва није доставио понуду у складу са ЗПД или на начин одређен оснивачким актом (ако је њиме уређена садржина и поступак упућивања/прихватања понуде). Члан друштва може тужбом надлежном суду захтевати: 1) поништај уговора или другог акта о преносу удела; 2) обавезивање туженог члана друштва на пренос удела тужиоцу, односно да пресуда замени уговор о преносу удела између тужиоца и туженог члана друштва.³⁸ Тужбом се захтева поништење уговора или другог правног посла којим се преноси право својине или друга имовинска права која чине садржину удела преносиоца. Закон о привредним друштвима није изричито одредио да ли се правни посао преносиоца може поништити због рушљивости или ништавости.

Рушљивост правног посла о преношењу удела проистиче и из рокова у коме се она може истицати. Тужба се може поднети у субјективном року од 30 дана од дана сазнања за закључење уговора о преносу удела, али најкасније истеком шестог месеца од дана регистрације преноса удела у регистру привредних субјеката (објективни рок). Истеком тих рокова, тужилац је преклудира, те ће се његова тужба одбацити. Располагање уделом члана друштва биће на тај начин конвалидирано.

37 Закон о парничном поступку, *Службени гласник РС*, бр. 72/11, 49/13 – УС, 74/13 – УС, 55/14, 87/18 и 18/20.

38 ЗПД, чл. 163 ст. 2.

Да би пресуда деловала и према лицу на које је пренет удео, оно мора бити обухваћено тужбом на страни туженог - преносилац и треће лице јесу јединствени супарничари.³⁹ Уговор или други правни посао рушљив је због тога што преносилац удела није доставио понуду члану друштва у складу са одредбама ЗПД или на начин одређен оснивачким актом. Стога је и тужба члана друштва конститутивна (преображајна) - њоме се захтева промена правног стања (поништење правног посла о преносу удела). Тужбени захтев састоји се од тражења тужиоца да се поништи правни посао и да се тужени обавезе на пренос удела тужиоцу или да пресуда замени уговор о преносу удела.

Уговор или други правни посао је рушљив и може се поништити само ако је закључен (предузет) у одређеној форми (оверени потписи уговорних страна, односно потврђен од јавног бележника). Из чињенице поништења правног посла о преношењу удела на трећег проистиче и захтев тужиоца да суд пресудом обавезе туженог члана друштва да спорни удео пренесе на тужиоца. Ако тужени није закључио уговор о преносу удела на треће лице (само је упутио понуду трећем лицу, треће лице је тражило да се понуда измени, понуду је треће лице прихватило али јавни бележник није оверио потписе уговорних страна или потврдио уговор), правни посао се не може поништити због рушљивости.⁴⁰ У том случају тужилац ће захтевати да суд донесе утврђујућу (деклараторну) пресуду (којом се утврђује да је тужени под одређеним условима упутио понуду трећем лицу, односно да је та понуда прихваћена, али да правни посао није настао) и да на основу тога, у изреци пресуде, одреди битне елементе уговора (правног посла) о преносу удела, која замењује уговор о преносу удела између туженог и тужиоца. Битне елементе уговора (цена - да ли се плаћа у ратама или одједном, удео који се преноси и друго) суд преузима из понуде туженог. Суд није овлашћен да у изреци пресуде одреди неке друге (повољније или неповољније) елементе уговора. Тужилац подноси тужбу са циљем да купи удео који је тужени намеравао да отуђи трећем лицу. Стога је дужан, на основу сходне и одговарајуће примене члана 528 став 2, а у вези са чланом 533 став 4 ЗОО, да положи износ цене наведене у понуди туженог код суда или јавног бележника.⁴¹ Ову обавезу тужиоца не одређује ЗПД. Суд може, на захтев туженог, наложити тужиоцу да положи одговарајуће обезбеђење за исплату продајне цене за случај успеха у спору „у форми судског депозита, банкарске гаранције или другог средства обезбеђења које се издаје у складу са законом“. У случају да је тужиоцу наложено да

39 З. Стефановић, 323.

40 Супротно вид. *Ibid.*, 323.

41 ЗЈБ, чл. 165.

положи неко средство обезбеђења, а он не поступи по овом решењу, суд ће тужбу одбацити.⁴²

VIII Пренос удела трећем лицу

1. Општа правила

Члан друштва може закључити уговор о преносу удела на трећег ако ниједан члан друштва не искористи право прече куповине предвиђено ЗПД и оснивачким актом друштва. Уговор са трећим преносилац удела може закључити у року од 90 дана од дана истека рока за прихват понуде која је упућена члановима друштва. Он не може бити закључен са трећим лицем под повољнијим условима од оних који су наведени у понуди која је достављена другим члановима друштва. Преносилац је повредио право прече куповине осталих чланова друштва ако је са трећим договорио нижу цену или је предвиђено плаћање у ратама, а у понуди осталим члановима друштва одређено је плаћање одједном или је у понуди члановима друштва наведено да се за плаћање у ратама даје неко средство обезбеђења (лично или стварно), а то није предвиђено уговором са трећим и др. Ова допунско-диспозитивна правила из члана 165 ЗПД се не примењују ако је оснивачким актом друштва другачије одређено. Ако је преносилац свој удео пренео трећем лицу кршећи одредбе ЗПД или оснивачког акта, повредио је право прече куповине осталих чланова друштва. У том случају чланови друштва овлашћени су да тужбом захтевају поништење уговора (или другог правног посла) и обавезивање туженог члана друштва на пренос удела тужиоцу, односно да пресуда замени уговор о преносу удела између тужиоца и туженог члана друштва.

2. Продаја удела путем јавне продаје

У случају да се удео члана друштва продаје путем јавне продаје (јавно прикупљање понуда, поступак извршења, лицитација или сличан поступак), члан друштва који жели да користи право прече куповине то право може остварити само у том поступку. Оснивачким актом друштва с ограниченом одговорношћу може бити другачије одређено. Одредбе оснивачког акта делују само између уговорних страна.⁴³ Оне не могу обавезивати трећа лица ни државне органе.

Члан друштва чије је право прече куповине било уписано у јавној књизи (регистру) може захтевати поништење јавне продаје ако није био

42 ЗПД, чл. 163 ст. 3 и 4.

43 ЗОО, чл. 148 ст. 1.

посебно позван да јој присуствује (сходна и одговарајућа примена члана 530 став 2 у вези са чланом 533 став 4 ЗОО). Закон о извршењу и обезбеђењу прописао је да се на право прече куповине чланова друштва с ограниченом одговорношћу примењују одредбе о праву прече куповине код намирења новчаног потраживања на непокретности.⁴⁴ Сходно томе, члан друштва у поступку јавне продаје има првенство над најповољнијим понудиоцем ако одмах после објављивања који је понудилац најповољнији, а пре доношења закључка о додељивању удела, изјави да га купује под истим условима као најповољнији понудилац.⁴⁵

3. Претходна сагласност за пренос удела

Слобода располагања уделом може бити ограничена претходном сагласношћу која се даје члану друштва с ограниченом одговорношћу.⁴⁶ Ово ограничење, да се удео у друштву може пренети на лице које није члан друштва уз претходну сагласност друштва, може се одредити само оснивачким актом друштва. Ако оснивачки акт друштва није регулисао поступак давања претходне сагласности на пренос удела члану друштва, примењују се допунско-диспозитивне одредбе члана 167 ЗПД. Члан друштва који намерава да отуђи свој удео трећем лицу у обавези је да друштву поднесе захтев за сагласност који, осим идентитета лица на које се преноси удео, садржи и све битне елементе уговора о преносу удела који намерава да закључи (да ли се преноси цео удео или део удела, од чега се удео састоји, цена, рокови и начин плаћања и друге битне елементе). Захтев се подноси у писаном облику. Одлуку о давању претходне сагласности за пренос удела члана друштва трећем лицу доноси скупштина обичном већином гласова свих чланова друштва, осим ако је оснивачким актом одређена друга већина. Члан друштва по чијем се захтеву одлучује може да учествује у гласању јер то није искључено ЗПД.⁴⁷ Оснивачким актом се може предвидети да члан друштва који тражи сагласност за отуђење удела трећем лицу нема право учешћа у гласању и одлучивању. Ако у року од 30 дана од дана пријема захтева за давање сагласности друштво не обавести преносиоца удела о ускраћивању сагласности, преносилац удела је овлашћен да удео пренесе у складу са условима из тог захтева.

Ако је члан друштва пренео удео трећем лицу противно оснивачком акту друштва, односно одредбама члана 167 ЗПД, члан друштва

44 Закон о извршењу и обезбеђењу – ЗИО, *Службени гласник РС*, бр. 106/15, 106/16 – аутентично тумачење, 113/17 – аутентично тумачење и 54/19.

45 ЗИО, чл. 321 у вези са чл. 170 ст. 1.

46 Сагласност дата пре закључења уговора јесте дозвола. ЗОО, чл. 29 ст. 1.

47 З. Стефановић, 330.

чије је право прече куповине повређено може захтевати заштиту свог права. Тужилац може захтевати поништење правног посла о отуђењу удела трећем лицу. Пресуда којом суд усваја захтев тужиоца јесте основ за поновни упис члана друштва у регистар Агенције за привредне регистре ако је он у целости отуђио трећем лицу свој удео. Оправдано се истиче да чланови друштва (друштво) немају право да захтевају тужбом да им преносилац пренесе удео због тога што он није добио претходну сагласност за такво отуђење од друштва.⁴⁸ Закон о привредним друштвима није одредио форму одлуке у којој се даје претходно одобрење (дозвола) члану друштва за отуђење удела у друштву уговором или другим правним послом. На ову правну ситуацију примењују се одредбе члана 29 ст. 2 и 3 ЗОО. Уговор о отуђењу удела у друштву закључује се у писаном облику. Потписе на уговору оверава јавни бележник (или суд). Уговор којим се отуђује удео који се састоји и од непокретности (као и раније наведени уговори), мора бити потврђен (солемнизован) од стране јавног бележника. У оба случаја, претходна сагласност мора бити писана а потпис даваоца сагласности оверен.⁴⁹

4. Одређивање купца удела

Уместо давања сагласности за закључење уговора о преносу удела на треће лице, друштво је овлашћено да унапред, оснивачким актом и својом одлуком, одреди треће лице на које преносилац удела може пренети удео. Члан друштва који се одлучи на пренос удела у обавези је да друштву поднесе захтев за доношење одлуке ради одређивања трећег лица на које може пренети свој удео. Одлуку (да члан друштва свој удео може пренети на одређено треће лице) доноси скупштина друштва обичном већином гласова свих чланова друштва. Оснивачким актом може бити предвиђена друга већина. Преносилац удела може свој удео пренети искључиво на то треће лице под тим условима. Ако треће лице не приступи закључењу и овери уговора о преносу удела под условима који су наведени у његовом захтеву у року од 15 дана од дана када је преносилац удела обавештен о тој одлуци друштва из разлога за које није одговоран преносилац удела, преносилац удела има право да удео прода трећем лицу по свом избору под истим условима. Он није овлашћен да прода удео под условима који су за њега (и друштво) неповољнији (за нижу цену, уместо плаћања одједном да отуђи удео уз плаћање на рате и друго), али може отуђити удео под повољнијим условима (за вишу цену, за плаћање одједном и друго). У случају да треће лице одређено од стране друштва закључи и овери уговор о преносу удела, друштво одговара

48 *Ibid.*, 331.

49 ЗОО, чл. 29 ст. 2–3.

преносиоцу удела солидарно за исплату купопродајне цене са тим лицем. Ако друштво донесе одлуку да се удео члана пренесе на одређено треће лице, а удео се пренеси у поступку јавне продаје, тада треће лице (које је одређено као купац) у поступку јавне продаје има првенство над најповољнијим понудиоцем у складу са изложеним правилима када право прече куповине има члан друштва. Треће лице (одређено као купац удела), које није позвано да учествује у јавној продаји, може тужбом захтевати поништење уговора о отуђењу, те обавезивање туженог члана друштва (и лица које је купило удео члана друштва) на пренос удела тужиоцу, односно да пресуда замени уговор о преносу удела између тужиоца и туженог члана друштва.

Коришћена литература

- Благојевић Борислав Т., *Грађанско-правни облигациони уговори*, Београд, 1952.
- Васиљевић Мирко, *Компанијско право*, Београд, 2007.
- Gorenc Vilim V., *Trgovačko pravo društava*, Zagreb, 2003.
- Јакшић Стеван, *Облигационо право II - Посебни дио: поједини типови облигационих уговора*, Сарајево, 1960.
- Лоза Богдан, *Облигационо право II - Посебни део*, Правни факултет Српско Сарајево, Пале, 2000.
- Николић Душан, „Злоупотреба законског права прече куповине“, *Међународна конференција Злоупотреба права* (ур. Радмила Ковачевић Куштримовић), Ниш, 1996.
- Перовић Слободан, *Облигационо право*, Београд, 1981.
- Планојевић Нина, *Сиварно право у пракси*, Крагујевац, 2012.
- Спировић Јовановић Луција, Дабић Љубиша, *Трговинско право*, Београд, 2011.
- Станковић Обрен, Орлић Миодраг, *Сиварно право*, Београд, 2001.
- Стефановић Златко, *Коментар Закона о привредним друштвима*, Београд, 2019.
- Тороман Марија, *Врсте и модальности уговора о куповини и продаји*, Београд, 1975.
- Цветић Раденка, *Право прече куповине*, докторска дисертација, Правни факултет Универзитета у Нишу, Ниш, 1998.

Ilija BABIĆ, PhD

Full Professor at the University Educons Faculty for European Law and Political Studies in Novi Sad

PRE-EMPTION RIGHT OF SHAREHOLDER TO ACQUIRE SHARES IN THE LIMITED LIABILITY COMPANY

Summary

A limited liability company is a company with share capital. Each member of an LLC can freely transfer his share to one, more or all other members by inter vivos and mortis causa transactions (mainly contracts). If share is transferred to a third party, all LLC members have the right of pre-emption. It is a rule of dispositive nature and, therefore, it can be excluded by the Memorandum of Association.

A member of an LLC who plans to transfer his share to a third party shall previously send an offer to the other members in the form of LLC membership share transfer agreement. The signature of the transferee on an offer must be authenticated by a notary. The notary shall confirm that offer if share of the transferee includes real estate or when it is governed by the special act.

If a LLC member believes his right of pre-emption has been violated, he can bring a complaint to the relevant court demanding: 1) that the contract or any other act related to the transfer of share should be cancelled, or 2) the obligation of the defendant (member against whom the claim is brought) to transfer his share to the plaintiff, i.e. that a judgment of the court replaces share transfer agreement between the plaintiff and the defendant.

The complaint can be brought within 30 days (subjective term) from the moment when LLC member had been informed about the conclusion of share transfer agreement, but not later than six months after share transfer registration in Business Registers Agency (objective term). After the expiration of these terms, the complaint will be rejected, and therefore disposal of shares will be strengthened.

Key words: *Pre-emption Right to Acquire Share. – Free Transfer of Share. – Violation of the Pre-emption Right to Acquire Share. – Transfer of Share to a Third Party. – Public Offering of Share.*

Датум пријема рада: 15. 5. 2020.

Датум прихватања рада: 7. 7. 2020.